

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Факультет психології, політології та соціології
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота -
Бакалаврський дослідницький проєкт

053 «Психологія»

на тему:

**Вплив Логотерапевтичних методик на формування правосвідомої
особистості на прикладі осіб, що знаходяться під пробаційним контролем**

Виконав: здобувачка 4 курсу, 4 групи

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові
науки»

Спеціальність 053 «Психологія»

Шевченко Дар'я Ярославівна

Керівник: к.психол.н., доцент Ташматов В.А.

Рецензент: к.політ.н., доцент Третьякова Т.М.

Одеса – 2026

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Факультет психології, політології та соціології

Кафедра психології

Рівень вищої освіти бакалаврський

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 053 «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри психології

професор Олена ЦІЛЬМАК
«__» _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ (бакалаврський дослідницький проект) Шевченко Дар'я Ярославівна

1. Тема роботи Вплив Логотерапевтичних методик на формування правосвідомої особистості на прикладі осіб, що знаходяться під пробачієм контролем

Керівник роботи Ташматов Вячеслав Абдуллайович, кандидат психологічних наук, доцент

затверджені наказом НУ «ОЮА» від «__» _____ 2025 року № ____.

2. Строк подання здобувачем роботи _____

2. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів бакалаврської роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Підготовка концепції К.Р. і затвердження плану К.Р.	IX 2025	
2	Вивчення нормативного матеріалу, спеціальної літератури, аналіз та узагальнення матеріалів	IX-X 2025	
3	Написання Вступу	XI 2025	
4	Написання 1 розділу К.Р.	XII 2025	
5	Написання 2 розділу К.Р.	I-III 2026	
6	Написання Висновків	IV 2026	
7	Подання К.Р. на кафедру та рецензування	V 2026	
8	Прийняття рішення про допуск К.Р. до захисту	V 2026	
9	Захист К.Р. в ЕК	V 2026	

Здобувач _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Шевченко Д. Я. Вплив логотерапевтичних технік на формування правосвідомої особистості на прикладі осіб, які перебувають під пробаційним контролем. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Бакалаврський дослідницький проект на здобуття бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2026 рік.

Бакалаврська робота присвячена комплексному вивченню психологічних детермінант формування правосвідомості у осіб, що перебувають під пробаційним наглядом, та науковому обґрунтуванню доцільності впровадження логотерапевтичного інструментарію в систему їхньої ресоціалізації. У роботі детально розглянуто теоретичні засади екзистенційного підходу, де правосвідомість визначається не лише як знання норм права, а як динамічна система внутрішніх смисложиттєвих орієнтацій. Проаналізовано специфіку перебування суб'єктів у стані «умовної свободи», що створює унікальне середовище «хронічного іспиту», яке зумовлює стан перманентної захисної мобілізації психіки та вегетативної дизрегуляції.

Емпіричне дослідження проведено на базі Центру пробації за участю 50 респондентів (40 чоловіків та 10 жінок віком від 25 до 50 років). Програма діагностики включала методику дослідження імпульсивності В. Лосенкова та методику визначення труднощів у встановленні контактів В. Бойка. Математико-статистична обробка результатів здійснювалася за допомогою диференційованого підрахунку балів, що дозволило об'єктивно оцінити рівень вольової саморегуляції та глибину комунікативних деструкцій особистості.

Результати дослідження продемонстрували домінування високого рівня імпульсивності у 56% опитаних, що свідчить про виражену дефіцитарність самоконтролю та схильність до афективного реагування на зовнішні подразники. Встановлено, що 80% вибірки мають суттєві емоційні перешкоди у спілкуванні, зумовлені домінуванням негативних станів та емоційною ригідністю, яка часто

функціонує як «психологічний панцир». Виявлені показники інтерпретуються як прояви екзистенційного вакууму, що безпосередньо перешкоджає прийняттю відповідальної правосвідомої позиції.

Практичне значення роботи полягає у розробці системи рекомендацій із застосування технік дерефлексії, парадоксальної інтенції та логоаналізу. Запропоновані методи спрямовані на подолання «дихальних затисків» та вегетативного напруження шляхом віднайдення особистісних смислів, що дозволяє трансформувати деструктивне почуття провини у конструктивну відповідальність. Висновки бакалаврської роботи роблять важливий внесок у юридичну та пенітенціарну психологію, демонструючи значущість актуалізації духовного потенціалу особистості для успішної інтеграції в правослухняне суспільство.

Ключові слова: дерефлексія, екзистенційний вакуум, імпульсивність, комунікативні бар'єри, логотерапія, парадоксальна інтенція, правосвідома особистість, пробаційний контроль.

ABSTRACT

Shevchenko D. Y. The influence of logotherapeutic techniques on the formation of a law-abiding personality on the example of persons under probationary control. – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript. Bachelor's research project for obtaining a bachelor's degree in higher education, specialty 053 "Psychology". National University "Odesa Law Academy", Odesa, 2026.

The bachelor's thesis is devoted to a comprehensive study of the psychological determinants of the formation of legal consciousness in individuals under probationary supervision, and the scientific justification of the expediency of introducing logotherapeutic tools into their resocialization system. The paper thoroughly examines the theoretical foundations of the existential approach, where legal consciousness is defined not merely as the knowledge of legal norms, but as a dynamic system of internal meaning-of-life orientations. The specific nature of subjects staying in a state of "conditional freedom" is analyzed, which creates a unique environment of a "chronic exam" that causes a state of permanent protective mobilization of the psyche and autonomic dysregulation.

The empirical study was conducted on the basis of a Probation Center with the participation of 50 respondents (40 men and 10 women aged 25 to 50). The diagnostic program included V. Losenkov's methodology for studying impulsivity and V. Boyko's methodology for determining difficulties in establishing contacts. Mathematical and statistical processing of the results was carried out using a differentiated scoring system, which allowed for an objective assessment of the level of volitional self-regulation and the depth of the individual's communicative destructive patterns.

The results of the study demonstrated a predominance of a high level of impulsivity in 56% of the respondents, indicating a pronounced deficit in self-control and a tendency towards affective reactions to external stimuli. It was found that 80% of the sample have significant emotional barriers in communication, caused by the dominance of negative states and emotional rigidity, which often functions as a "psychological armor". The

revealed indicators are interpreted as manifestations of an existential vacuum, which directly prevents the adoption of a responsible, law-abiding position.

The practical significance of the work lies in the development of a system of recommendations for the application of dereflection, paradoxical intention, and logotherapy techniques. The proposed methods are aimed at overcoming "breathing spasms" and autonomic tension by discovering personal meanings, which allows transforming a destructive sense of guilt into constructive responsibility. The conclusions of the bachelor's thesis make an important contribution to legal and penitentiary psychology, demonstrating the significance of actualizing the individual's spiritual potential for successful integration into a law-abiding society.

Key words: communicative barriers, dereflection, existential vacuum, impulsivity, law-abiding personality, logotherapy, paradoxical intention, probation control.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСІБ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ ПІД ПРОБАЦІЙНИМ КОНТРОЛЕМ.....	16
1.1. База дослідження та характеристика вибірки.....	16
1.2. Методи та психодіагностичні інструменти дослідження.....	17
1.3. Етапи та процедура проведення дослідження.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕМПІРИЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСІБ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ ПІД ПРОБАЦІЙНИМ КОНТРОЛЕМ.....	22
2.1. Результати дослідження імпульсивності осіб під пробаційним контролем....	22
2.2. Результати дослідження комунікативних бар'єрів.....	28
2.3. Практичні рекомендації з використання логотерапії у роботі з особами під пробацією.....	33
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	45

ВСТУП

Сучасна психологічна практика у роботі з особами, що мають досвід девіантної поведінки, потребує глибинного переосмислення механізмів внутрішньої трансформації особистості. **Актуальність дослідження** зумовлена необхідністю пошуку дієвих психологічних інструментів, які дозволяють перейти від стратегії зовнішнього стримування до стратегії внутрішньої самодетермінації та формування стійкої правосвідомої позиції. У центрі уваги психолога постає не факт правопорушення, а особистість у стані гострої життєвої кризи, що часто супроводжується втратою ціннісних орієнтирів та відчуттям «екзистенційного вакууму». Традиційні корекційні підходи, орієнтовані на зміну лише поведінкових патернів, часто виявляються недостатніми, оскільки вони не торкаються смислової вертикалі особистості — того фундаменту, на якому будується відповідальність за власне життя та здатність до вольового контролю.

Виникнення деструктивних нахилів та схильність до повторних афективних реакцій часто є наслідком глибокої втрати життєвого сенсу, що призводить до нездатності індивіда протистояти ситуативним імпульсам. Високий рівень імпульсивності, який розглядається як психологічний бар'єр саморегуляції, тісно пов'язаний із дефіцитарністю цілепокладання. Коли внутрішній світ людини позбавлений значущих перспектив, вона стає вразливою до миттєвих потягів, що стає підґрунтям для неадаптивної поведінки. У зв'язку з цим, залучення логотерапевтичного підходу В. Франкла є надзвичайно перспективним, адже він дозволяє активізувати духовний (ноетичний) потенціал особистості, допомагаючи їй віднайти індивідуальні смисли навіть у ситуації соціальної обмеженості [5].

Важливим компонентом психологічної дезадаптації є також наявність виражених комунікативних труднощів. Бар'єри у встановленні контактів, емоційна відчуженість та страх саморозкриття створюють умови для соціальної ізоляції особистості, що лише посилює почуття беззмістовності буття. Відсутність навичок конструктивної взаємодії блокує можливість реалізації сенсу через стосунки з іншими та професійну діяльність. Психологічна корекція в межах логотерапії спрямована на подолання цих бар'єрів шляхом розвитку здатності до

самотрансценденції — виходу за межі власних егоцентричних імпульсів заради значущої мети або іншої людини. Таким чином, формування правосвідомої особистості розглядається нами як процес відновлення цілісності внутрішнього світу, де правослухняність є наслідком внутрішньої зрілості та осмисленості.

Центральною проблемою дослідження виступає специфічний психологічний стан, відомий як екзистенційний вакуум, у якому нерідко опиняються особи під пробаційним контролем. Цей стан характеризується глибоким відчуттям внутрішньої порожнечі, суб'єктивною втратою зв'язку з власною життєдіяльністю та відсутністю розуміння унікальної цінності свого буття. Дефіцитарність чітко сформульованих життєвих орієнтирів та брак усвідомленої цілеспрямованості стають визначальними чинниками, що створюють сприятливе підґрунтя для виникнення та закріплення криміногенних установок. За умови відсутності стабільного смислового фундаменту особистість втрачає внутрішню опірність до деструктивних впливів, що веде до вибору правопорушення як хибного способу подолання життєвої кризи [27].

Для психологічної корекції зазначених станів використовується логотерапевтичний підхід, розроблений Віктором Франклом, який дозволяє актуалізувати ноетичний (духовний) потенціал індивіда. Дана методологія спрямовує особистість на активний пошук та реалізацію індивідуальних смислів через три основні вектори: продуктивну працю та творення, отримання значущого емоційного досвіду, а також через вибудовування свідомої позиції та відповідального ставлення до власної долі, навіть у ситуації соціальних обмежень. Логотерапія в цьому контексті виступає інструментом відновлення цілісності особистості, допомагаючи суб'єкту пробації дистанціюватися від минулого негативного досвіду заради майбутньої самореалізації.

Дослідження спирається на фундаментальні засади екзистенційної психології та психотерапії, представлені у працях В. Франкла, А. Ленгле, І. Ялома та Р. Мея. Ці автори довели, що воля до сенсу є головною рушійною силою людини, а її блокування веде до агресії, депресії та девіантної поведінки. В межах нашої роботи правосвідомість аналізується як інтегральне утворення, що залежить від здатності

особистості до саморегуляції та ефективної соціальної взаємодії. Саме тому при вивченні впливу логотерапевтичних методик особлива увага приділяється корекції імпульсивності та подоланню комунікативних бар'єрів, які є перешкодою на шляху до правослухняної життєдіяльності [12].

Аналіз наукових публікацій, присвячених психологічному супроводу осіб під пробаційним контролем та пенітенціарній ресоціалізації правопорушників, показує, що ця проблема є об'єктом численних теоретичних та прикладних досліджень. Основна увага в цих працях зосереджена на правових, соціальних та психокорекційних аспектах виправлення осіб, які відбувають покарання без ізоляції від суспільства. Одним із основних напрямків наукових розвідок є обґрунтування теоретико-методологічних та практичних засад нагляду в громаді. На думку О. І. Богатирьової та Л. І. Олефір, експерток у галузі пенітенціарної та юридичної психології, ефективне впровадження інституту пробації в Україні безпосередньо залежить від застосування новітніх психологічних інструментів, що дозволяють не лише мінімізувати ризики вчинення повторних злочинів, а й забезпечити повноцінну адаптацію правопорушників до вимог закону [5]. Цей підхід логічно доповнюється напрацюваннями фахівців під редакцією Дж. Седхема та М. Октігана, які детально описують основи професійної діяльності персоналу органів пробації, наголошуючи на важливості формування комунікативної компетентності та навичок подолання кризових станів у клієнтів [14].

Також заслуговує на особливу увагу робота колективу авторів за редакцією А. Х. Степанюка, яка аналізує засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до покарань, альтернативних позбавленню волі [8]. У своїй монографії дослідники звертають увагу на пріоритетність внутрішньої ціннісно-нормативної перебудови свідомості особистості. Степанюк доводить, що ефективний супровід суб'єктів пробації має базуватися на виявленні та активізації внутрішнього вольового потенціалу саморегуляції, а не лише на методах жорсткого зовнішнього адміністрування чи страху перед покаранням.

Ще одним важливим аспектом є дослідження І. В. Пахомова, який вивчає особливості соціально-виховної роботи із засудженими та особами, взятими під

варту [15]. Він визначає основні стратегії та етапи надання психолого-педагогічної допомоги підконтрольним особам у процесі їхньої соціальної адаптації. Пахомов зазначає, що важливою складовою ефективного супроводу є створення гнучких індивідуальних планів виховного впливу, які дозволяють безпосередньо враховувати специфіку життєвої кризи та особистісні деформації правопорушника.

Щодо публікацій, пов'язаних із практичною організацією психологічної допомоги в структурі Державної кримінально-виконавчої служби, слід відзначити роботу за загальною редакцією О. В. Висоцької [12]. У цьому посібнику детально висвітлюються прикладні аспекти професійної діяльності пенітенціарного психолога. Висоцька доводить, що ефективний психологічний супровід має включати не лише індивідуальні консультації, а й групову корекційну роботу, яка сприяє розвитку навичок емоційної саморегуляції, зниженню лабільності та подоланню міжособистісних бар'єрів серед підконтрольного контингенту.

Психофізіологічний та адаптаційний вимір деструктивної поведінки, а також особливості саморегуляції особистості в кризових умовах та ситуаціях соціальної дезадаптації детально розкриваються у працях вітчизняних дослідників, які вивчають закономірності функціонування нервової системи під впливом хронічного стресу. Зокрема, у монографії О. Р. Малхазова всебічно проаналізовано механізми розвитку емоційної стійкості осіб, які переживають довгострокові наслідки травматичних та фруструючих подій, що дозволяє зрозуміти біологічні детермінанти поведінкових зривів [13]. Ці напрацювання вагомо доповнюються дослідженнями О. М. Кокуна, В. В. Клименка, О. М. Корніяки та О. Р. Малхазова, присвяченими психофізіологічним закономірностям професійного та особистісного самоздійснення, де автори доводять, що тривале психоемоційне напруження призводить до суттєвого виснаження адаптаційних ресурсів індивіда, провокуючи вегетативну дизрегуляцію, лабільність пульсу та м'язову скованість, що безпосередньо ускладнює процеси раціонального планування та вольового контролю [19]. Своєю чергою, Л. В. Долинська досліджує активні методи в роботі практичного психолога, спрямовані на стабілізацію психоемоційної сфери та мобілізацію внутрішніх ресурсів особистісного потенціалу індивіда в умовах

дезадаптації [2], а Д. В. Рач аналізує специфіку прийняття рішень та поведінки індивіда в ситуаціях високої соціальної невизначеності, вказуючи на те, що брак чітких орієнтирів суттєво підсилює поведінкову імпульсивність та знижує ефективність цілепокладання клієнтів [20].

Окремий великий масив наукових публікацій присвячено теоретико-методологічному обґрунтуванню екзистенційно-психологічного підходу до трансформації смислової сфери особистості, де базовим ядром виступає концепція логотерапії Віктора Франкла. У своїй фундаментальній праці В. Франкл обґрунтовує, що прагнення до сенсу є первинною мотиваційною силою людського буття, а стан екзистенційного вакууму (втрати життєвих орієнтирів) виступає головним чинником виникнення ноогенних неврозів, внутрішньої апатії, агресії та протиправних нахилів [23]. Цей підхід послідовно розвивається у наукових розвідках А. Батіані, який фокусується на феноменології відчуття втрати сенсу в сучасному соціумі та пропонує методики ревізії духовного потенціалу для успішного виходу особистості з гострої життєвої кризи [3]. Концептуальні основи формування ціннісного світогляду в межах логотерапевтичних поглядів детально досліджує Р. В. Сопівник, доводячи інтегративні можливості смисложиттєвих орієнтацій у структурі виховання та ресоціалізації особистості [22], а О. Карачинський розглядає сенс як фундаментальну інтегративну основу, що забезпечує внутрішню зрілість, опірність деструктивним зовнішнім впливам та цілісність Я-концепції індивіда [10]. Дослідження О. Запорожченко розкриває екзистенціальні виміри логотерапії у межах сучасної психологічної практики, висвітлюючи можливості духовного (ноетичного) самодистанціювання людини від її минулого негативного досвіду [7]. При цьому В. К. Кандибей та І. Г. Утюж обґрунтовують доцільність використання філософської методології екзистенціалізму у сучасній психотерапевтичній та корекційній практиці на прикладі франклівського підходу [9].

Практичні аспекти застосування конкретного логотерапевтичного інструментарію та подолання бар'єрів соціально-психологічної адаптації представлені у працях дослідників, які вивчають процеси міжособистісної

взаємодії та нівелювання тривожності. Зокрема, О. Шпортун у своїх розвідках детально аналізує специфіку використання техніки парадоксальної інтенції В. Франкла у психотерапії невротичних станів та страху оцінки оточення, доводячи її спроможність швидко знімати комунікативну скутість і тривогу очікування під час спілкування [24]. Питання інтеграції сенсу життя і щастя в логотерапії крізь призму викликів їхньої соціальної та практичної імплементації вивчаються О. Ронжес та Н. Хмельовою, які наголошують на необхідності створення цілеспрямованих програм самовиховання для зниження емоційного напруження особистості [21]. Проблеми формування соціокультурних цінностей особистості як внутрішніх моральних регуляторів поведінки розглядаються у роботі О. Безносок, Т. Спіріної та К. Дубич [4]. Водночас, В. П. Казміренко досліджує методи активізації когнітивних процесів у спілкуванні з метою підвищення загальної комунікативної компетентності [1], а Я. І. Юрків та Д. В. Луканов детально описують труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств населення до нових умов життя та стресових чинників середовища, що дозволяє розробити ефективні алгоритми подолання міжособистісних бар'єрів та успішної ресоціалізації суб'єктів пробаційного контролю [25].

Об'єктом дослідження є процес формування правосвідомої особистості у суб'єктів пробації. **Предметом** дослідження виступають особливості впливу логотерапевтичних методів на трансформацію показників імпульсивності та комунікативних труднощів як чинників становлення правосвідомості.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальному дослідженні ефективності логотерапії у системі психологічної допомоги особам під пробаційним контролем. Для досягнення мети було визначено завдання щодо аналізу теоретичних підходів до проблеми, проведення діагностичного етапу з використанням методики дослідження імпульсивності В. Лосенкова та методики визначення труднощів у встановленні контактів В. Бойка, а також розробки прикладних рекомендацій для практичних психологів.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми формування

правосвідомості та застосування логотерапії в пенітенціарній практиці.

2. Визначити специфіку вибірки та обґрунтувати методи психодіагностичного інструментарію.
3. Описати етапи та процедуру проведення емпіричного дослідження.
4. Дослідити рівень імпульсивності та особливості комунікативних бар'єрів у осіб під пробаційним контролем.
5. Обґрунтувати та розробити практичні рекомендації щодо використання логотерапевтичних технік у роботі з даною категорією осіб.

Наукова новизна роботи визначається спробою інтегрувати техніки логоаналізу та дерефлексії в практику пробаційної діяльності для корекції конкретних психологічних деструкцій. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості впровадження логотерапевтичних програм у роботу центрів пробації, що сприятиме зниженню рівня рецидивної злочинності через зміцнення внутрішніх етичних та правових бар'єрів особистості. Методологія дослідження базується на комплексному використанні загальнонаукових методів аналізу, синтезу та порівняння, а також емпіричних методів тестування з подальшою математико-статистичною обробкою даних.

Особливе місце в роботі займає аналіз взаємозв'язку між екзистенційною наповненістю та здатністю до вольового контролю. Високий рівень імпульсивності часто є наслідком нездатності особистості дистанціюватися від миттєвих потягів заради довгострокових цілей. Логотерапія пропонує інструменти для розвитку «ноодинаміки» — напруги між людиною та сенсом, який вона має реалізувати, що безпосередньо впливає на здатність до правомірної поведінки. Водночас подолання бар'єрів у спілкуванні відкриває шлях до соціальної інтеграції, роблячи процес формування правосвідомості цілісним та завершеним.

Публікація автора: Шевченко Д.Я. «Психофізіологічні особливості поведінки людей під пробаційним контролем»./Трансформація соціально-політичного та правового життя України у післявоєнний період. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія» [Електронне видання]

2026.

Структура кваліфікаційної роботи складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи складає 54 сторінок, з них основного тексту – 44 сторінок, таблиць – 6, список використаних джерел містить 32 найменування.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСІБ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ ПІД ПРОБАЦІЙНИМ КОНТРОЛЕМ

1.1. База дослідження та характеристика вибірки

Емпіричне дослідження проводилося на базі Центру пробації, який є ключовою інституцією у сфері виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Дана установа функціонує як прогресивна модель правосуддя, де основний акцент зміщено з каральної функції на соціально-виховну та реабілітаційну роботу з правопорушниками. Вибір Центру пробації як бази дослідження зумовлений тим, що саме тут створюються умови для ресоціалізації особистості без її повної ізоляції від суспільства, що дозволяє вивчати процеси формування правосвідомості в умовах реальної життєдіяльності людини.

Діяльність Центру пробації спрямована на забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. Психологічна служба установи здійснює комплексний супровід клієнтів пробації, що включає діагностику особистісних властивостей, оцінку ризиків повторного вчинення злочинів та реалізацію пробаційних програм. Така організаційна структура забезпечує доступ до цільової аудиторії, яка має специфічний досвід зіткнення з правовими нормами та потребує фахової допомоги у віднайденні нових життєвих сенсів.

Специфіка роботи Центру пробації дозволяє інтегрувати психокорекційні заходи безпосередньо в процес відбування покарання. Це створює унікальне середовище для апробації логотерапевтичних методів, оскільки фахівці установи мають можливість спостерігати за динамікою змін особистості впродовж тривалого часу. Центр забезпечує необхідну методологічну та організаційну підтримку для проведення психодіагностичного обстеження, гарантуючи при цьому дотримання етичних норм та професійної конфіденційності у роботі з підопічними [16].

Емпіричну базу дослідження склали 50 осіб, які на момент проведення діагностичного етапу перебували під пробаційним контролем. Кількісний склад вибірки є репрезентативним для проведення ґрунтовного психологічного аналізу

та дозволяє застосовувати методи математико-статистичної обробки даних для перевірки висунутих гіпотез. Статевий розподіл респондентів характеризується переважанням чоловіків, що відображає загальну демографічну специфіку контингенту осіб, які вчинили правопорушення. Зокрема, до вибірки увійшли 40 чоловіків (80% від загальної кількості) та 10 жінок (20%).

Стать	Кількість осіб
Чоловіки	40
Жінки	10
Разом	50

Таблиця 1.1 Характеристика вибірки дослідження за статевою ознакою

Віковий діапазон учасників дослідження охоплює період від 25 до 50 років. Такий вибір дозволяє проаналізувати особливості правосвідомості як у молодих осіб, так і в осіб зрілого віку, що мають більш усталені життєві сценарії та, у деяких випадках, складніший досвід соціальної дезадаптації. Соціально-демографічна структура групи є гетерогенною, включаючи осіб із різним рівнем освіти, сімейним станом та трудовим статусом, що забезпечує всебічне вивчення впливу психологічних детермінантів на поведінкові установки суб'єктів пробації.

Процес формування вибірки супроводжувався низкою організаційних та етичних аспектів. Слід зазначити, що контингент осіб, які перебувають під пробаційним контролем, часто демонструє низьку внутрішню мотивацію до психологічної взаємодії. У ході підготовчого етапу було зафіксовано випадки відмови від участі у дослідженні та проходження запропонованих методик. Така резистентність зумовлена специфічними захисними механізмами особистості правопорушників, підозрілістю щодо мети діагностики, а також сприйняттям психологічного обстеження як елементу зовнішнього контролю.

1.2. Методи та психодіагностичні інструменти дослідження

Для реалізації поставленої мети та розв'язання завдань кваліфікаційної роботи було застосовано комплексний науковий підхід, що поєднує теоретичні та

емпіричні методи дослідження. Методологічний апарат побудований на принципах об'єктивності, системності та наукової верифікованості результатів.

Першочерговим етапом наукового пошуку став системно-теоретичний аналіз, спрямований на деконструкцію поняття «правосвідома особистість». Цей метод дозволив розглянути правосвідомість не як статичну сукупність правових знань, а як динамічну систему внутрішніх переконань, що безпосередньо корелюють із рівнем екзистенційної наповненості індивіда. Аналіз наукового доробку в галузі юридичної та екзистенційної психології дав змогу виокремити ключові психологічні дефіцити, притаманні суб'єктам пробації, зокрема розрив між когнітивним розумінням правових норм та їх практичною реалізацією у поведінці.

Метод синтезу та узагальнення було застосовано для інтеграції положень логотерапії В. Франкла у систему пробаційної діяльності. Шляхом поєднання концепції «волі до сенсу» із завданнями ресоціалізації правопорушників було сформовано теоретичну модель впливу логотерапевтичних методик на формування правосвідомої позиції. Цей процес передбачав узагальнення існуючих підходів до корекції афективної сфери та комунікативної дезадаптації, що дозволило обґрунтувати гіпотезу про те, що віднайдення особистісного сенсу виступає внутрішнім стримуючим фактором протиправної активності [19].

Порівняльно-критичний метод було використано для аналізу ефективності різних психокорекційних напрямів у роботі з делінквентною особистістю. Це дало змогу виявити переваги екзистенційного підходу, який, на відміну від суто когнітивно-поведінкових моделей, фокусується на духовному вимірі людини та її здатності до відповідального вибору. Порівняння результатів попередніх досліджень у сфері пробації дозволило конкретизувати науковий запит на вивчення взаємозв'язку між імпульсивністю, комунікативними бар'єрами та рівнем осмисленості життя.

Метод моделювання був задіяний для розробки теоретичного каркаса емпіричного дослідження. Він дозволив спрогнозувати механізми впливу технік логоаналізу на зниження поведінкової імпульсивності та гармонізацію

міжособистісного спілкування. Теоретичне моделювання процесу ресоціалізації через призму логотерапії стало підґрунтям для вибору конкретного психодіагностичного інструментарію, здатного зафіксувати кількісні та якісні зміни у структурі особистості 50 респондентів, які склали вибірку дослідження.

Емпіричний етап дослідження був орієнтований на виявлення та систематизацію психологічних характеристик, що визначають поведінкову спрямованість особистості в умовах пробаційного контролю. Провідним методом збору емпіричного матеріалу виступило психодіагностичне тестування, яке дозволило об'єктивно зафіксувати специфіку проявів імпульсивності та характер комунікативних бар'єрів респондентів. Такий підхід забезпечив можливість подальшої верифікації зв'язків між індивідуально-психологічними властивостями та рівнем сформованості правосвідомої позиції, створюючи підґрунтя для розробки цілеспрямованих корекційних заходів [8].

Першим інструментом діагностичного комплексу стала Методика дослідження імпульсивності В. Лосенкова. Вибір цього інструментарію зумовлений його здатністю фіксувати схильність індивіда до неосмислених, ситуативних дій, що відбуваються без належного вольового контролю. У контексті формування правосвідомості показник імпульсивності є визначальним, оскільки він демонструє готовність особистості піддаватися миттєвим спонуканням, що часто стає передумовою вчинення правопорушень. Методика дозволяє проаналізувати рівень самоконтролю та виявити схильність до дезадаптивної поведінки, що безпосередньо впливає на здатність респондента приймати правомірні рішення.

Другим ключовим компонентом діагностики була Методика визначення труднощів у встановленні контактів В. Бойка. Цей опитувальник спрямований на ідентифікацію комунікативних бар'єрів, що ускладнюють процес ресоціалізації. Вона дозволяє диференціювати такі аспекти, як емоційна холодність, труднощі у прояві емпатії та наявність перешкод у спілкуванні з соціальним оточенням. Оскільки комунікативна дезадаптація часто стає чинником відчуження особистості від правових та моральних норм, результати за цією методикою є

фундаментальними для подальшого застосування логотерапевтичних технік, спрямованих на розвиток соціальної відповідальності.

Окрім тестування, у процесі роботи було застосовано метод включеного спостереження. Це дозволило якісно доповнити результати методик, фіксуючи особливості невербальної комунікації, емоційні реакції респондентів на діагностичні завдання та рівень їхньої зацікавленості у процесі. Такий інтегрований підхід забезпечив глибину інтерпретації отриманих кількісних даних.

1.3. Етапи та процедура проведення дослідження

Процес емпіричного дослідження було організовано як цілісну та логічно завершену послідовність дій, що дозволило забезпечити високу достовірність отриманих даних та їх відповідність науковим стандартам. На початковому етапі було проведено ґрунтовну теоретичну підготовку, яка охоплювала глибокий аналіз наукового доробку в галузі юридичної психології та екзистенційної терапії. Основна увага приділялася деконструкції поняття правосвідомості та виокремленню тих психологічних чинників, які найчастіше стають бар'єром на шляху до правослужняної поведінки. Саме на цьому етапі було сформульовано гіпотезу про те, що логотерапевтичний вплив може стати дієвим інструментом трансформації особистості правопорушника. Результатом теоретичної стадії став добір конкретного психодіагностичного інструментарію, здатного зафіксувати рівень імпульсивності та характер комунікативних труднощів, що дозволило перейти до практичної реалізації задуму.

Наступний етап був присвячений організаційним аспектам та безпосередньому формуванню вибірки на базі Центру пробації. Процес залучення респондентів вимагав особливої уваги до етичних норм та врахування специфіки контингенту. Було сформовано групу з 50 респондентів, до складу якої увійшли 40 чоловіків та 10 жінок віком від 25 до 50 років. Важливим елементом цього етапу стала робота з подолання психологічного опору учасників. Оскільки певна частина осіб, які перебувають під пробаційним контролем, спочатку виявляла недовіру або відмовлялася від співпраці, значні зусилля були спрямовані на встановлення

нейтрального контакту та роз'яснення наукової мети дослідження. У результаті до фінального етапу тестування потрапили лише ті особи, які надали добровільну інформовану згоду, що забезпечило етичну чистоту та надійність емпіричного матеріалу.

Безпосередня процедура діагностики здійснювалася в індивідуальному форматі, що дозволило мінімізувати вплив зовнішніх чинників та забезпечити максимальну зосередженість респондентів. Кожна діагностична сесія тривала від 30 до 45 хвилин і проходила у спеціально підготовленому приміщенні Центру пробації. Учасникам пропонувалися бланки методики дослідження імпульсивності В. Лосенкова та методики визначення труднощів у встановленні контактів В. Бойка. У процесі тестування застосовувався метод включеного спостереження, що дозволяло фіксувати невербальні реакції респондентів, їхнє ставлення до запитань та рівень емоційної напруги. Такий підхід дав змогу не лише отримати сухі цифрові показники, а й якісно оцінити психологічний стан кожного учасника, що є критично важливим для подальшої інтерпретації результатів крізь призму логотерапії [3].

Заключний етап дослідження полягав у аналітичній обробці та інтерпретації зібраного матеріалу. Отримані дані були систематизовані та зведені у загальні матриці для подальшого математико-статистичного аналізу із застосуванням пакету програм MS Excel. На основі розрахунків середніх значень та відсоткового розподілу було сформовано цілісний психологічний портрет досліджуваної групи. Ключовим моментом цього етапу став кореляційний аналіз, який дозволив встановити статистично значущі зв'язки між показниками імпульсивності та комунікативними бар'єрами у чоловіків та жінок. Підсумком роботи стало узагальнення всіх отриманих результатів, на основі яких було розроблено практичні рекомендації щодо впровадження логотерапевтичних технік у повсякденну діяльність психологів пробації. Це дозволило завершити науковий цикл, перейшовши від теоретичних припущень до конкретних висновків про вплив екзистенційних чинників на формування правосвідомої особистості.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕМПІРИЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСІБ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ ПІД ПРОБАЦІЙНИМ КОНТРОЛЕМ

2.1. Результати дослідження імпульсивності осіб під пробаційним контролем

Аналіз емпіричних результатів дослідження осіб, що знаходяться під пробаційним контролем, розпочався з вивчення рівня їхньої імпульсивності, оскільки саме ця характеристика відіграє одну з ключових ролей у механізмах девіантної поведінки та є серйозною перешкодою для формування стійкої правосвідомості. Для вирішення цього завдання було проведено діагностику за допомогою тест-опитувальника «Дослідження імпульсивності», розробленого В. Лосенковим. Вибір даного інструментарію є науково обґрунтованим, оскільки він дозволяє кількісно та якісно оцінити схильність особистості до ситуативних, необдуманих дій, що є критично важливим для розуміння психологічного портрета суб'єктів пробації.

Процедура діагностики передбачала індивідуальну роботу з кожним із 50 респондентів. Досліджуванам пропонувався текст опитувальника, який містить 20 запитань, спрямованих на виявлення особливостей саморегуляції, емоційної реактивності та цілеспрямованості. Відповідно до інструкції, до кожного із запитань було додано чотирибальну шкалу відповідей, де респондентам необхідно було позначити номер обраного варіанту. Важливою умовою проведення дослідження було забезпечення щирості відповідей, тому акцентувалася увага на тому, що в тесті немає «поганих» чи «гарних» відповідей, і перевагу слід надавати тій, яка першою спадає на думку.

Етап математико-статистичної обробки отриманих результатів здійснювався за чітко визначеним алгоритмом. У процесі обробки підраховувалася величина показника імпульсивності, яка є сумою балів, набраною за всіма шкалами тесту-опитувальника. Зважаючи на специфіку конструювання методики, нарахування балів відбувалося за двома різними принципами, щоб уникнути впливу фактору соціальної бажаності відповідей. Для запитань I, II, III, V, VIII, IX, X, XIII, XVI застосовувалася пряма система підрахунку, де номер шкали обраної відповіді

відповідав кількості нарахованих балів (від 1 до 4). Натомість для запитань IV, VI, VII, XI, XII, XIV, XV, XVII, XVIII, XIX, XX бали підраховувалися за шкалою у зворотному порядку. У цьому випадку вибір першої шкали оцінювався у 4 бали, другої — у 3 бали, третьої — у 2 бали, а четвертої — в 1 бал.

Відповідно до авторського задуму В. Лосенкова, імпульсивність розглядається як риса, що є прямо протилежною вольовим якостям особистості, таким як цілеспрямованість і наполегливість. Фундаментальне правило інтерпретації полягає в тому, що чим більша величина показника імпульсивності, тим більше вираженою є сама імпульсивність. Для проведення коректного аналізу всі отримані індивідуальні результати були класифіковані за трьома основними рівнями, критерії яких наведено у таблиці 2.1.

Величина показника	Рівень імпульсивності	Характерні психологічні прояви згідно з методикою
66 – 80 балів	Високий рівень	Сильна вираженість імпульсивності. Невизначені життєві плани, відсутність стійких інтересів, схильність захоплюватися то одним, то іншим.
35 – 65 балів	Середній рівень	Помірна вираженість імпульсивності. Ситуативний прояв емоційної нестабільності залежно від зовнішніх обставин.
34 бали і менше	Низький рівень	Виражена цілеспрямованість, наявність чітких ціннісних орієнтацій, наполегливість у досягненні поставленої мети, намагання довести розпочате до кінця.

Таблиця 2.1 Критерії диференціації рівнів імпульсивності за методикою В. Лосенкова.

На основі зазначених нормативних критеріїв було здійснено розподіл загальної вибірки (50 осіб, серед яких 40 чоловіків та 10 жінок) за рівнями вираженості досліджуваної ознаки. Кількісний розподіл результатів емпіричного дослідження наочно демонструє домінування деструктивних поведінкових патернів серед осіб, які перебувають під пробаційним контролем. Отримані дані систематизовано та представлено у таблиці 2.2.

Рівень імпульсивності	Абсолютна кількість респондентів (осіб)	Відносна кількість респондентів (%)
-----------------------	---	-------------------------------------

Високий	28	56%
Середній	15	30%
Низький	7	14%
Разом	50	100%

Таблиця 2.2 Розподіл осіб, що знаходяться під пробаційним контролем, за рівнями імпульсивності.

Аналіз отриманих статистичних даних свідчить про наявність серйозної проблеми у сфері саморегуляції серед суб'єктів пробації. Більше половини респондентів — 56% (28 осіб) — продемонстрували високий рівень імпульсивності. Згідно з інтерпретацією методики, такі показники (від 66 до 80 балів) вказують на те, що ця риса виражена у них сильно. Високий показник імпульсивності свідчить про те, що ці люди часто мають невизначені життєві плани, у них немає стійких інтересів, і вони захоплюються то одним, то іншим. У контексті пенітенціарної психології та процесу формування правосвідомості такі результати є тривожним сигналом. Особа з високою імпульсивністю не здатна вибудувати довгострокову стратегію правислухняної поведінки, оскільки її дії керуються не раціональним осмисленням наслідків чи моральними нормами, а актуальним, миттєвим поривом.

Середній рівень імпульсивності було зафіксовано у 30% вибірки (15 осіб). Ця група респондентів набрала від 35 до 65 балів, що характеризує їхню імпульсивність як помірну. Поведінка таких осіб здебільшого залежить від конкретних умов: у стабільному, безконфліктному середовищі вони здатні контролювати свої вчинки та дотримуватися встановлених правил. Однак при виникненні стресових ситуацій, фрустрації чи впливу криміногенного оточення механізми їхнього вольового контролю можуть давати збій, призводячи до зривів та потенційних порушень умов пробації.

Лише 14% досліджуваних (7 осіб) отримали 34 бали і менше, що відповідає низькому рівню імпульсивності. Ця меншість вибірки являє собою категорію осіб, які мають найвищий потенціал до успішної ресоціалізації. Відповідно до теоретичного обґрунтування методики, люди з низьким рівнем імпульсивності є

навпаки цілеспрямованими, мають чіткі ціннісні орієнтації, виявляють наполегливість у досягненні поставленої мети та намагаються довести розпочате до кінця. Наявність чітких ціннісних орієнтацій у цих осіб виступає внутрішнім бар'єром, який запобігає повторенню протиправних дій. Вони здатні критично оцінювати ситуацію, прогнозувати наслідки своїх рішень та брати на себе відповідальність за власне життя.

Зважаючи на те, що переважна більшість досліджуваних має високий та середній рівень імпульсивності, виникає гостра необхідність у цілеспрямованому психологічному втручанні. Як зазначається в інтерпретації методики В. Лосенкова, якщо імпульсивність висока, необхідно скласти програму самовиховання, яка буде спрямована на її зниження та на збільшення цілеспрямованості. При цьому наголошується на важливості врахування особливостей локусу суб'єктивного контролю особистості. Саме тут актуалізується роль логотерапевтичних методик, які здатні не просто пригнічувати емоційні пориви, а трансформувати внутрішню порожнечу у волю до сенсу, формуючи стійке ядро правосвідомої особистості.

Глибокий якісний аналіз результатів емпіричного дослідження, отриманих за методикою В. Лосенкова, вимагає детального розгляду відповідей респондентів на конкретні блоки запитань. Це дозволяє не лише констатувати загальний високий рівень імпульсивності у 56% вибірки, але й розкрити специфічні механізми порушення саморегуляції, характерні для осіб, які перебувають під пробаційним контролем. Відповіді досліджуваних можна умовно структурувати за кількома ключовими векторами, які відображають різні аспекти імпульсивної поведінки.

Перший вектор пов'язаний зі здатністю до емоційного контролю в стресових та конфліктних ситуаціях. Запитання II («Ви завжди спокійно реагуєте на різкі чи невдалі зауваження на свою адресу?») та XIII («Ви вмієте стримувати себе, коли хтось із дорослих незаслужено вам дорікає?») спрямовані на оцінку реактивності індивіда у відповідь на зовнішню критику. Значна частина респондентів із високим рівнем імпульсивності обирала варіанти відповідей «Мабуть, ні» або «Звичайно, ні». Це свідчить про те, що фрустрація, викликана негативною оцінкою з боку оточення, миттєво трансформується у відкриту захисну агресію або неадекватну

емоційну реакцію. Нездатність витримувати критику вказує на крихкість Я-концепції досліджуваних. Окрім того, відповіді на запитання V («Чи ви добре володієте собою в критичних, напружених ситуаціях?») та XVI («Зазвичай вас важко вивести із себе?») підтверджують, що в умовах стресу механізми свідомого контролю у більшості респондентів (зокрема тих, хто набрав понад 65 балів) дають серйозний збій. Втрата самоконтролю в критичних ситуаціях є фактором підвищеного ризику для суб'єктів пробації, оскільки саме в таких обставинах найчастіше приймаються рішення, що призводять до повторних правопорушень.

Другий вектор аналізу стосується домінування ситуативного настрою над раціональним плануванням. Аналіз відповідей на запитання IV («Ви часто говорите і дієте під впливом миттєвого настрою?») та VI («Чи часто у вас без видимих або достатньо вагомих на те причин змінюється настрій?») виявив виражену емоційну лабільність вибірки. Переважна більшість осіб, що потрапили до категорії високої імпульсивності, зазначили, що діють під впливом настрою «Дуже часто» або «Досить часто». Їхня поведінка є реактивною, а не проактивною. Відсутність раціонального аналізу перед вчиненням дії яскраво ілюструється відповідями на запитання IX («Чи дотримуєтеся ви у словах і вчинках прислів'я "сім разів відміряй, один раз відріж"?»). Респонденти, які не здатні стримувати свої імпульси, майже ніколи не дотримуються цього принципу, що свідчить про ігнорування ними можливих наслідків своїх вчинків.

Третій вектор розкриває проблему цілеспрямованості та здатності доводити розпочате до кінця. Відповідно до теоретичних засад методики, цілеспрямованість розглядається як антипод імпульсивності. Запитання I («Якщо ви беретеся за якусь справу, то чи завжди доводите її до кінця?»), XII («Чи легко ви захоплюєтеся новою справою, до якої потім можете швидко охолонути?») та XIX («Чи трапляється таке, що якась справа вам так набридає, що, не закінчивши її, ви беретеся за нову?») спрямовані на оцінку вольових зусиль. Особи під пробаційним контролем здебільшого демонструють низький рівень наполегливості. Вони схильні захоплюватися новими ідеями, але швидко втрачають інтерес при зіткненні з першими труднощами, що відповідає характеристиці високого рівня

імпульсивності (немає інтересів і захоплюються то одним, то іншим). Відповідаючи на пряме запитання VIII («Чи могли б ви назвати себе цілеспрямованою людиною?»), значна частина групи (переважно ті, хто потрапив до категорій середнього та високого рівнів) обирала варіанти «Швидше всього, ні» або «Ні».

Четвертий вектор пов'язаний із особистісною незрілістю та екзистенційною нестабільністю. Запитання XI («Ви сумніваєтесь у своїх силах і здібностях?»), XIV («Вам здається, що ви ще не знайшли себе?») та XVIII («Чи помічаєте ви, обговорюючи з кимось важливі життєві проблеми, що ваші погляди ще не визначилися?») є особливо важливими у контексті нашого дослідження впливу логотерапії. Відповіді респондентів яскраво ілюструють стан екзистенційного вакууму. Багато хто з них погоджується з тим, що їхні погляди на життя не визначені, а думка про самого себе може часто змінюватися під впливом нових обставин (запитання XV). Сумніви у власних силах та відчуття того, що вони «ще не знайшли себе», створюють внутрішній дискомфорт, який часто компенсується агресивними або необдуманими вчинками.

Підсумовуючи результати, отримані за допомогою методики В. Лосенкова, можна стверджувати, що досліджуваний контингент характеризується вираженою імпульсивністю, емоційною лабільністю та низьким рівнем цілеспрямованості. Їхня поведінка детермінована актуальними емоційними станами, а не стійкими ціннісними орієнтаціями. Такі індивідуально-психологічні особливості створюють суттєві перешкоди для формування правосвідомої особистості. Згідно з рекомендаціями самої методики, такі особи потребують програми самовиховання. У межах дослідження логотерапія розглядається як найбільш адекватний інструмент для такої програми. Допомагаючи особі подолати відчуття того, що вона «не знайшла себе», та визначити життєві інтереси, логотерапія створює внутрішню опору, яка здатна знизити рівень емоційної реактивності та підвищити рівень цілеспрямованості та наполегливості, що є фундаментом правослухняної поведінки.

2.2. Результати дослідження комунікативних бар'єрів

Наступним етапом аналітичного розділу є дослідження комунікативної сфери респондентів, оскільки здатність до побудови конструктивних міжособистісних стосунків є невід'ємною частиною правосвідомої особистості. У контексті пробаційного контролю наявність бар'єрів у спілкуванні часто стає чинником соціальної ізоляції, що підштовхує індивіда до повернення у криміногенне середовище. Для виявлення специфічних перешкод у взаємодії з оточенням було використано «Методику визначення труднощів у встановленні контактів», розроблену В. Бойком.

Процедура дослідження передбачала пред'явлення респондентам 25 суджень, на які необхідно було відповісти «так» або «ні». Обробка результатів здійснювалася шляхом самооцінювання за спеціальним ключем, де підраховувалася сума балів за п'ятьма автономними типами перешкод у встановленні контактів. Кожен тип бар'єру може варіюватися в межах від 0 до 5 балів, де збільшення показника свідчить про поглиблення емоційної проблеми особистості у відповідній сфері. Математична обробка даних за ключем представлена у таблиці 2.3.

Перешкоди у встановленні контактів	Номери суджень і відповіді за ключем
Невміння керувати емоціями, дозувати їх	+1, -6, +11, +16, -21
Неадекватний вияв емоцій	-2, +7, +12, +17, +22
Негнучкість, нерозвинутість, невиразність емоцій	+3, +8, +13, +18, -23
Домінування негативних емоцій	+4, +9, +14, +19, +24
Небажання зближуватися з людьми на емоційній основі	+5, +10, +15, +20, +25

Таблиця 2.3. Ключ для підрахунку балів за типами комунікативних перешкод (за В. Бойком)

Для забезпечення всебічної та максимально об'єктивної оцінки поточного стану комунікативної сфери 50 респондентів, які склали основу емпіричної

вибірки, було здійснено ретельний підрахунок загального сумарного бала. Цей інтегрований показник відіграє роль своєрідного маркера, що відображає загальний рівень вираженості емоційних труднощів і комунікативних дефіцитів у повсякденному спілкуванні досліджуваних. Спираючись на теоретико-методологічний апарат, запропонований В. Бойком, отримані індивідуальні суми балів були піддані детальній інтерпретації, яка базується на розподілі за п'ятьма чітко визначеними рівнями складності встановлення міжособистісних контактів. Застосування таких диференційованих критеріїв оцінки дозволяє досліднику вибудувати континуум комунікативної компетентності: від осіб, чиї внутрішні емоційні стани функціонують гармонійно та не створюють перешкод для продуктивного спілкування, до тих респондентів, у яких емоційні деструкції набувають патологічного характеру і стають критичною перешкодою для успішної соціальної та правової адаптації в умовах пробації. Детальна шкала оцінювання цих результатів із відповідними інтерпретаційними поясненнями наведена у таблиці 2.4.

Сума балів	Інтерпретація результатів
0 – 2 бали	Нещирість та небажання подивитися на себе з боку.
3 – 5 балів	Емоції не заважають спілкуватися з партнерами.
6 – 8 балів	Незначні емоційні проблеми у повсякденному спілкуванні.
9 – 12 балів	Повсякденні емоції деякою мірою ускладнюють взаємодію з партнерами.
13 та більше	Емоції заважають встановлювати контакти з людьми.

Таблиця 2.4. Рівні оцінювання емоційних перешкод у спілкуванні (за В. Бойком)

На основі зазначених критеріїв було проведено кількісний розподіл результатів емпіричного дослідження вибірки. Аналіз показав, що значна частина осіб під пробаційним контролем має суттєві труднощі у комунікативній сфері. Зокрема, критичний рівень (13 балів і більше), за якого емоції стають реальною перешкодою для контактів, було виявлено у 48% респондентів (24 особи). Це свідчить про глибоку дезадаптованість та емоційну холодність, що блокує

можливість побудови здорових соціальних зв'язків. Рівень, за якого емоції ускладнюють взаємодію (9–12 балів), зафіксовано у 32% досліджуваних (16 осіб). Таким чином, сумарно 80% вибірки мають проблеми у спілкуванні різного ступеня вираженості, як зазначено у таблиці 2.5.

Лише невелика частина респондентів продемонструвала відсутність значних бар'єрів. Незначні емоційні проблеми (6–8 балів) спостерігаються у 12% (6 осіб), а рівень, за якого емоції не заважають спілкуванню (3–5 балів), виявлено лише у 6% (3 особи). Один респондент (2%) потрапив до категорії 0–2 бали, що згідно з методикою може вказувати на нещирість відповідей або несформованість здатності до рефлексії. Такий розподіл підтверджує гіпотезу про те, що особи, які перебувають у конфлікті із законом, часто страждають від комунікативної некомпетентності, що корелює з їхньою підвищеною імпульсивністю та дефіцитом життєвих смислів.

Сума балів	Абсолютна кількість респондентів (осіб)	Відносна кількість респондентів (%)
0 – 2 бали	1	2%
3 – 5 балів	3	6%
6 – 8 балів	6	12%
9 – 12 балів	16	32%
13 і більше балів	24	48%
Разом	50	100%

Таблиця 2.5. Розподіл осіб під пробаційним контролем за сумарним показником труднощів у спілкуванні

Якісний аналіз за типами перешкод дозволив виявити домінуючі чинники комунікативної дезадаптації. Найбільш вираженим бар'єром виявилось «Домінування негативних емоцій» (середній бал — 3,8 з 5). Це проявляється через постійний стан нервового напруження (судження 14), стурбованість, яку видно на обличчі навіть за зовнішнього спокою (судження 19), та схильність до суворості у сприйнятті оточуючих (судження 4). Постійне переважання негативного

емоційного фону заважає суб'єктам пробації адекватно оцінювати наміри інших людей, що часто призводить до конфліктів та порушень правопорядку.

Другим за значущістю бар'єром є «Небажання зближуватися з людьми на емоційній основі» (середній бал — 3,5). Респонденти підтверджували, що відчують дискомфорт при необхідності фізичного контакту (потиснути руку партнерові — судження 15) та мають труднощі з вираженням теплоти і симпатії, навіть якщо насправді її відчують (судження 25). У контексті логотерапії це свідчить про втрату здатності до «самотрансценденції» — виходу за межі власного «Я» задля іншої людини. Соціальна закритість та емоційна відстороненість роблять процес ресоціалізації надзвичайно складним, оскільки особа не бачить сенсу у встановленні нових, правослухняних соціальних зв'язків.

Третім за рівнем вираженості бар'єром серед досліджуваного контингенту стало «Невміння керувати емоціями та дозувати їх» (середній бал — 3,4 з 5). Цей показник тісно корелює з результатами попередньої методики (В. Лосенкова), ще раз підтверджуючи високий рівень імпульсивності респондентів. У спілкуванні ця нездатність до саморегуляції проявляється через те, що всі неприємні переживання зазвичай «написані» на обличчі (судження 11), а емоції (хвилювання, збудженість) під час першого знайомства заважають справити адекватне враження на партнера і призводять до неприродної поведінки (судження 2). У осіб під пробаційним контролем невміння дозувати власні афективні реакції часто призводить до ескалації конфліктів у побуті та на робочому місці. Відсутність психологічної гнучкості та здатності стримувати деструктивні пориви робить їх соціально вразливими та схильними до порушення встановлених правил співжиття.

Четвертий тип перешкод, «Негнучкість, нерозвинутість, невиразність емоцій» (середній бал — 3,1), свідчить про наявність своєрідного емоційного блоку у значної частини респондентів. Досліджувані відзначали, що їм не вистачає емоційності та виразності у спілкуванні (судження 3), а також те, що вони можуть бути емоційно скутими (судження 13) та відчувати труднощі з природною, спонтанною поведінкою у нових ситуаціях (судження 18). З позицій екзистенційної психології, така емоційна ригідність часто є захисним механізмом, що виникає у

відповідь на тривалий стрес, соціальну стигматизацію або втрату сенсожиттєвих орієнтацій. Людина, яка не бачить сенсу у своєму теперішньому чи майбутньому, «заморожує» власні емоції, що, своєю чергою, унеможлиблює повноцінний процес її ресоціалізації та формування правосвідомості, яка потребує емпатії та усвідомленого ставлення до інших.

Такий високий рівень комунікативної дезадаптації та емоційної скутості має не лише суто психологічне, а й глибоке психофізіологічне підґрунтя. Стан «умовної свободи» під час пробації функціонує для психіки як ситуація хронічного іспиту, де необхідність постійного дотримання правил тримає нервову систему в стані безперервної мобілізації та виснажує адаптаційні ресурси організму. Зовнішня емоційна холодність, закритість або неприязнь, які фіксуються під час спілкування з такими особами, часто є проявом своєрідного «психологічного панцира», що формується через постійну захисну м'язову напругу в ділянці плечового поясу, щелеп та кистей рук. Крім того, комунікативні бар'єри посилюються стабільною активізацією симпатичного відділу нервової системи та специфічним «дихальним затиском» підконтрольної особи, який призводить до гіпоксії, підвищеної дратівливості та зростання емоційної нестабільності. У таких стресових умовах тіло респондента реагує на сам факт перебування в ситуації оцінювання чи контролю сильніше, ніж на зміст розмови, створюючи некерований «вегетативний шум» (лабільність пульсу, потовиділення, зміна терморегуляції), що об'єктивно унеможлиблює природну спонтанність та суттєво ускладнює встановлення довірливих соціальних контактів.

Найменш вираженим, але все ж статистично значущим бар'єром став «Неадекватний вияв емоцій» (середній бал — 2,8). Хоча він і набрав найменшу кількість балів у порівнянні з іншими типами перешкод, відповіді респондентів на окремі судження цього блоку вказують на специфічні труднощі. Зокрема, досліджуваним іноді заважає надмірна жестикуляція (судження 17), або ж вони відзначають, що їм часто буває весело без об'єктивної причини (судження 22). Така невідповідність емоційної реакції об'єктивній ситуації може свідчити про внутрішнє напруження та спроби компенсувати стан тривоги або екзистенційного

вакууму за допомогою неадекватної, гіпертрофованої поведінки.

Підсумовуючи результати діагностики за методикою В. Бойка, можна констатувати наявність глибокої комунікативної дезадаптації у більшості досліджуваних. Домінування негативних емоцій, небажання зближуватися з людьми та невміння керувати власними афективними станами формують замкнене коло соціальної ізоляції. В умовах такого відчуження формування правосвідомості стає практично неможливим, оскільки правові норми сприймаються індивідом як ворожі або беззмістовні. У цьому контексті логотерапевтичний підхід розглядається як ефективний інструмент подолання виявлених бар'єрів. Допомагаючи особі віднайти сенс у взаємодії з іншими (через цінності переживання та цінності творення), логотерапія здатна знизити рівень емоційного напруження, відновити здатність до емпатії та створити мотиваційне підґрунтя для відповідальної, правослухняної поведінки в соціумі.

2.3. Практичні рекомендації з використання логотерапії у роботі з особами під пробацією

З огляду на емпірично підтверджену наявність у суб'єктів пробації виражених дефіцитів у сферах вольової саморегуляції та міжособистісної комунікації, виникає нагальна потреба у впровадженні інноваційних психокорекційних підходів, здатних впливати на глибинні структури особистості. Традиційні методи нагляду та формального контролю, як правило, впливають лише на зовнішній рівень поведінки, не усуваючи першопричин девіантності, які, як засвідчило наше дослідження, часто криються у стані екзистенційного вакууму. Саме тому логотерапія В. Франкла, концептуальним стрижнем якої є прагнення людини до сенсу, розглядається нами як найбільш адекватний та перспективний інструмент у роботі фахівців пробації. Розроблені практичні рекомендації спрямовані на покрокову трансформацію деструктивних установок правопорушників шляхом актуалізації їхнього духовного потенціалу.

Першочерговим завданням психолога пробації є нівелювання високого рівня поведінкової імпульсивності, виявленого у більшості респондентів. Оскільки

імпульсивність базується на нездатності витримувати дистанцію між стимулом та реакцією, ключовим терапевтичним вектором має стати формування так званої «паузи Франкла». Цей процес передбачає цілеспрямоване навчання клієнта здатності зупинятися в момент емоційного напруження чи фрустрації і здійснювати свідомий екзистенційний вибір. Фахівець має стимулювати ноодинаміку — здорове напруження між тим, ким людина є зараз, і тим сенсом, який вона має реалізувати. Через техніку сократівського діалогу психологу рекомендується ставити клієнту запитання, що спонукають до осмислення довгострокових наслідків: заради яких цінностей чи людей варто стримати миттєвий гнів? Віднайдення конкретного, індивідуального сенсу (наприклад, збереження сімейних стосунків, уникнення реального терміну ув'язнення, бажання довести власну соціальну спроможність) починає виконувати функцію потужного внутрішнього гальма, яке ефективно блокує імпульсивні пориви. Одночасно з цим необхідно працювати над подоланням дефіциту цілеспрямованості. Оскільки респонденти демонструють тенденцію до швидкої втрати інтересу до розпочатих справ, фахівець має допомогти їм ідентифікувати так звані цінності творчості. Це передбачає спільний пошук легітимної діяльності — чи то професійної, чи то у форматі хобі або волонтерства — у якій суб'єкт пробації зможе відчувати свою незамінність та унікальність. Усвідомлення власної потреби у конкретній справі формує наполегливість та звичку доводити роботу до кінця, що є прямою протилежністю імпульсивній поведінці.

Наступним критично важливим напрямом роботи є подолання комунікативних бар'єрів та зниження рівня негативної емоційності, які, згідно з результатами діагностики, перешкоджають процесу соціальної адаптації 80% досліджуваних. Особи, які перебувають під пробаційним контролем, часто зациклені на своєму статусі, власних переживаннях та очікуванні соціального осуду. Ця гіперрефлексія призводить до емоційної ригідності та нездатності встановлювати довірливі стосунки. Для руйнування цієї ізоляції психологам доцільно використовувати техніку дерефлексії. Її сутність полягає у переключенні уваги клієнта з власних проблем та комплексів на зовнішній світ, зокрема на

потреби інших людей. Залучення осіб під пробацією до соціально значущих проектів або групової терапевтичної роботи сприяє актуалізації цінностей переживання. Коли людина вчиться емпатійно реагувати на труднощі іншого, її власне нервово напруження парадоксальним чином знижується, а емоційна холодність, що блокувала комунікацію, поступово зникає. Якщо ж бар'єром у спілкуванні виступає сильний страх оцінки чи хвилювання у нових ситуаціях (наприклад, під час співбесіди з роботодавцем), високу ефективність демонструє застосування парадоксальної інтенції. Психолог пропонує клієнту навмисно, з елементами самоіронії, побажати здійснити те, чого він найбільше боїться — наприклад, свідомо спробувати продемонструвати максимальну емоційну скутість. Такий підхід різко знімає тривогу очікування, руйнує захисні бар'єри та дозволяє суб'єкту пробації повернути природність та спонтанність у міжособистісній взаємодії, що є обов'язковою умовою для успішної інтеграції в правослужняне суспільство.

Третім фундаментальним вектором практичного застосування логотерапії в умовах пробації є спрямована робота з категорією провини та відповідальності через актуалізацію цінностей ставлення. Специфіка контингенту, з яким працюють фахівці Центрів пробації, полягає в тому, що ці особи вже вчинили правопорушення, і цей факт неможливо змінити. Згідно з результатами нашого емпіричного дослідження, значна частина респондентів характеризується домінуванням негативних емоцій та екзистенційною нестабільністю. Часто це є наслідком або повного заперечення власної провини (перекладання відповідальності на обставини, суспільство чи потерпілого), або ж, навпаки, занурення у деструктивне самокартання, що призводить до апатії та відчуття безнадійності. Обидві ці крайнощі блокують формування правосвідомості. Завдання психолога пробації, який використовує логотерапевтичний інструментарій, полягає не в тому, щоб змусити клієнта відчувати перманентний сором, а в тому, щоб допомогти йому зайняти осмислену позицію щодо свого минулого. Фахівець має супроводжувати клієнта у процесі трансформації деструктивної провини за скоєне у конструктивну відповідальність за майбутнє.

Через сократівський діалог необхідно підвести суб'єкта пробації до розуміння того, що хоча він не може змінити факт злочину, він має абсолютну свободу вибору у тому, як ставитися до цього факту і які висновки з нього зробити. Віднайдення сенсу у стражданні (як наслідку покарання) чи у самому факті покаяння дозволяє особі зберегти людську гідність. Усвідомлення того, що навіть у ситуації обмеження волі людина залишається відповідальною за свою внутрішню поставу, сприяє формуванню зрілої Я-концепції. Такий підхід допомагає клієнту відмовитися від позиції жертви обставин і стати активним суб'єктом свого життя, що є базовою передумовою для усвідомленого дотримання правових норм у майбутньому.

Окрім безпосередньої консультативної роботи, ефективність впровадження логотерапії в систему пробації вимагає реалізації низки організаційно-методичних рекомендацій на рівні діяльності самих Центрів пробації. Насамперед, доцільно переглянути архітектуру групових корекційних занять, інтегрувавши в них елементи логотерапевтичного тренінгу. Традиційні програми, спрямовані переважно на інформування про правові наслідки або тренування когнітивних навичок, варто доповнити модулями, присвяченими пошуку сенсожиттєвих орієнтацій, розвитку здатності до самотрансценденції та обговоренню екзистенційних питань свободи і відповідальності. Груповий формат дозволяє суб'єктам пробації не лише рефлексувати над власними смислами, а й отримувати підтримку через обмін досвідом, що сприяє подоланню комунікативної ізоляції та емоційної ригідності, виявлених за методикою В. Бойка. Також важливо забезпечити системне підвищення кваліфікації самих співробітників пробації. Їхня професійна підготовка повинна включати оволодіння основами логотерапевтичного консультування, техніками сократівського діалогу, парадоксальної інтенції та дерефлексії. Фахівець, який працює з правопорушником, сам повинен володіти високим рівнем екзистенційної наповненості, щоб мати здатність розпізнавати "виклик сенсу" у кожному клієнті і допомагати йому віднайти конструктивні життєві орієнтири.

Крім того, рекомендується впровадити в практику пробації систему

продовженого моніторингу ефективності психокорекційних заходів. Для цього необхідно використовувати не лише показники відсутності повторних злочинів (рецидиву), а й психодіагностичний інструментарій, подібний до того, що був застосований у дослідженні. Періодичний зріз рівня імпульсивності, вираженості комунікативних бар'єрів та, що найважливіше, рівня осмисленості життя дозволить об'єктивно оцінювати динаміку внутрішніх змін клієнта. Такий підхід дасть змогу вчасно коригувати індивідуальні плани роботи, посилюючи логотерапевтичний вплив у ті моменти, коли клієнт переживає екзистенційну кризу або втрату мотивації до соціальної адаптації. Комплексне застосування цих рекомендацій дозволить перетворити пробаційний контроль з інституту формального нагляду на простір глибокої особистісної трансформації, де віднайдення людиною сенсу власного життя стає найдієвішою запорукою її остаточного повернення до правослукняного суспільства.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного теоретико-емпіричного дослідження дозволяє сформулювати низку концептуальних висновків щодо специфіки формування правосвідомої особистості в умовах пробаційного контролю та ролі логотерапевтичного впливу у цьому процесі. Теоретичний аналіз проблеми засвідчив, що правосвідомість не може розглядатися виключно як когнітивний конструкт, що базується на механічному засвоєнні юридичних норм чи формальному страху перед покаранням. Це глибоке екзистенційне утворення, яке нерозривно пов'язане із загальним рівнем осмисленості життя індивіда, його здатністю брати на себе відповідальність за власні вчинки та усвідомлювати свою свободу в межах суспільних і моральних обмежень. Особи, які вчинили правопорушення і перебувають під наглядом органів пробації, часто характеризуються станом екзистенційного вакууму, що проявляється у втраті життєвих орієнтирів, внутрішній апатії або ж, навпаки, у деструктивній, безцільній поведінці. Саме тому застосування концептуальних засад логотерапії Віктора Франкла, яка базується на фундаментальному прагненні людини до віднайдення сенсу, виступає методологічно обґрунтованим підходом до глибинної ресоціалізації такого специфічного контингенту.

Емпіричне дослідження, проведене із залученням п'ятдесяти респондентів, повністю підтвердило гіпотезу про наявність виражених індивідуально-психологічних дефіцитів у суб'єктів пробації, які блокують їхню правослужняну соціалізацію. За допомогою методики дослідження імпульсивності В. Лосенкова було достовірно встановлено, що абсолютна більшість досліджуваних страждає від критичного зниження вольової саморегуляції. Зокрема, у п'ятдесяти шести відсотків респондентів було зафіксовано високий рівень імпульсивності, що об'єктивно свідчить про домінування ситуативних афективних реакцій над раціональним плануванням та усвідомленістю. Ці особи безпосередньо схильні діяти під впливом миттєвого настрою, вони систематично не доводять розпочаті справи до кінця, надзвичайно швидко втрачають інтерес до будь-якої конструктивної діяльності та демонструють патологічну нездатність контролювати

власні емоції у стресових чи конфліктних ситуаціях. З точки зору логотерапії, така яскраво виражена поведінкова нестабільність є прямою компенсацією внутрішньої духовної порожнечі, коли відсутність довгострокових, осмислених цілей та цінностей заміщується реактивним реагуванням на зовнішні подразники.

Окрім критичного дефіциту вольової сфери, психодіагностика за методикою В. Бойка виявила глибоку дезадаптацію респондентів у комунікативному просторі. Вісімдесят відсотків досліджуваної вибірки продемонстрували наявність серйозних емоційних перешкод у спілкуванні, причому майже половина з них (сорок вісім відсотків) перебуває на рівні повної комунікативної блокади, де емоції критично заважають встановлювати будь-які контакти. Домінуючими бар'єрами у міжособистісній взаємодії виявилися стійка схильність до негативних емоцій, внутрішнє небажання зближуватися з людьми на емоційній основі та абсолютне невміння дозувати власні переживання. Така хронічна емоційна холодність, помножена на соціальну відчуженість, створює для правопорушника замкнене коло: індивід втрачає здатність до емпатії, починає сприймати суспільство та його інституції виключно як вороже середовище, що, у свою чергу, повністю нівелює його мотивацію до дотримання правових норм. Виявлений комплекс індивідуально-психологічних особливостей — поєднання неконтрольованої імпульсивності та комунікативної ізоляції — створює суттєві перешкоди для формування правосвідомої особистості, оскільки людина, позбавлена внутрішнього сенсу, вольового контролю та здатності до повноцінної соціальної взаємодії, стає максимально вразливою до рецидивної делінквентної поведінки.

Зважаючи на виявлений комплекс психологічних деструкцій, стає очевидним, що успішна ресоціалізація суб'єктів пробації неможлива виключно через адміністративно-наглядові заходи або традиційне когнітивно-поведінкове тренування. Вирішення проблеми потребує впровадження у практику психологів пробації спеціалізованого логотерапевтичного інструментарію, спрямованого на трансформацію глибинних смислових структур особистості. На основі проведеного дослідження було розроблено та обґрунтовано систему практичних рекомендацій, адаптованих до специфіки пенітенціарного середовища.

Фундаментальним напрямом роботи визначено нівелювання патологічної імпульсивності шляхом формування «паузи Франкла» — здатності суб'єкта пробації здійснювати усвідомлений екзистенційний вибір у проміжку між стимулом (провокацією) та реакцією. Використання технік логоаналізу дозволяє змістити фокус уваги клієнта з реактивних емоцій на актуалізацію ноодинаміки — здорового прагнення до реалізації особистісного сенсу, що автоматично підвищує рівень вольового самоконтролю.

Паралельно з розвитком саморегуляції, логотерапевтичне втручання має бути спрямоване на руйнування комунікативної блокади. Застосування методу дерефлексії виступає дієвим механізмом подолання гіперрефлексії та соціального відчуження: переключаючи увагу з власного статусу правопорушника на допомогу іншим та залучення до соціально корисної діяльності, людина віднаходить цінності переживання та відновлює здатність до емпатії. Крім того, використання техніки парадоксальної інтенції довело свою ефективність у зниженні тривожності та страху соціальної оцінки, що дозволяє клієнтам долати емоційну скутість і вибудовувати більш довірливі стосунки з оточенням. Критично важливим аспектом є також робота з категорією провини: логотерапія допомагає індивіду відмовитися від деструктивного самокартання або позиції безвідповідальної жертви, трансформуючи ставлення до минулого у конструктивну відповідальність за своє майбутнє життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активізація когнітивних процесів у спілкуванні : методичний посібник / за ред. В. П. Казміренка. – Київ : Міленіум, 2011. – 268 с.
2. Активні методи в роботі практичного психолога : навч. посіб. / Л. В. Долинська та ін. – Київ : УДПУ ім. М. П. Драгоманова, 1994. – 81 с.
3. Батіані А. Відчуття втрати сенсу. Віктор Франкл. Київ : Видавництво «Дух і Літера», 2020. 280 с.
4. Безносьок О., Спіріна Т., Дубич К. До проблеми формування соціокультурних цінностей особистості // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2007. – № 21. – С. 171–177.
5. Богатирьова О. І., Олефір Л. І. Застосування пробації в Україні: теорія і практика : навч. посіб. – Чернігів : Десна Поліграф, 2019. – 207 с.
6. Глазунов С.В. Нариси з історії соціальної роботи. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2015. 116 с.
7. Запорожченко, О. (2020). Екзистенціальні виміри логотерапії В. Франкла. Сучасна психологія: проблеми та перспективи. Збірник наукових праць, 77-80.
8. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі : монографія / за ред. А. Х. Степанюка. – Харків : Кроссруд, 2011. – 323 с.
9. Кандибей В.К., Утюж І.Г. Використання філософської методології у сучасній психотерапії (на прикладі методу логотерапії Віктора Еміля Франкла). Збірник тез доповідей науково-практичної конференції з міжнародною участю молодих вчених та студентів «Актуальні питання сучасної медицини і фармації 2019». Запоріжжя: ЗДМУ, 2019. С. 183–184.
10. Карачинський, О. (2016). Сенс як інтегративна основа особистості у теоріях особистості і логотерапії В. Франкла. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологічні науки, 3, 87-97.
11. Керівництво з надання першої психологічної допомоги. Головні редактори: Louise Vinther-Larsen (Луїза Вінтер-Ларсен) та Nana Wiedemann (Нана Відеманн). Психосоціальний центр. Копенгаген, Данія. 2018. 104 с.

12. Книга психолога установи виконання покарань та слідчого ізолятора ДКВС України – частина 2/за заг. ред. О.В. Висоцької – Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2022. 368 с.
13. Малхазов О. Р. Розвиток емоційної стійкості осіб, що переживають наслідки травматичних подій : монографія.– Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. – 215 с.
14. Основи професійної діяльності персоналу органу пробації : навч. посіб. / за ред. Дж. Седхема, М. Октігана. – Київ, 2017. – 212 с.
15. Пахомов І. В. Соціально-виховна робота із засудженими та особами, взятими під варту : навч. посіб. – Біла Церква, 2019. – 279 с.
16. Перша психологічна допомога в гострих стресових ситуаціях: навч.-практич. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.А. Моргунов ; [О. І. Федоренко та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 84 с. ISBN 978-617-7923-05-2
17. Портницька Н., Заєць С. Особливості емоційного стану українців з різним досвідом переживання війни. Актуальні проблеми психічного здоров'я. 2024. С. 337–342. URL: https://eprints.zu.edu.ua/40899/1/Zbirnyk_2024.pdf.
18. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 93.
19. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості : монографія [Електронний ресурс] / О.М. Кокун, В.В. Клименко, О.М. Корніяка, О.Р. Малхазов [та ін.] ; за ред. О.М. Кокуна. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 297 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>
20. Рач Д. В. Особливості прийняття рішень та поведінки особистості в умовах невизначеності // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2015. – № 2 (54). – С. 106–112.
21. Ронжес О., Хмельова Н. Сенс життя і щастя в логотерапії: виклики соціальної та політичної імплементації. Проблеми політичної психології. 2025. Т. 17. Вип. 31. С. 167–189. DOI: 10.33120/porp-Vol17-Year2025-193
22. Самара О. Є. Мотиваційний психологічний бар'єр у свідка кримінального правопорушення / О. Є. Самара, В. А. Ташматов // Психологія життєвого

- простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя : Матер. Міжнар. наук.-практич.конфер., (м. Одеса, 14-15 вересня 2023 р.). – Одеса : Міжнародний гуманітарний університет. – С. 263-265. – Режим доступу : <https://doi.org/10.32837/11300.26433>
23. Сопівник, Р.В. (2018). Концептуальні основи формування ціннісного світогляду особистості у системі логотерапевтичних поглядів Віктора Франкла. Науковий вісник Нац. університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія, 279, 278-283.
 24. Франкл В. Лікар та душа. Основи логотерапії. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 272 с.
 25. Шевченко Д.Я. «Психофізіологічні особливості поведінки людей під пробаційним контролем»./Трансформація соціально-політичного та правового життя України у післявоєнний період. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія» [Електронне видання] 2026.
 26. Шпортун, О. (2016). Парадоксальна інтенція В. Франкла у психотерапії неврозів. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки, 3, 267-278.
 27. Юрків Я.І., Луканов Д.В. Труднощі соціально-психологічної адаптації вразлих верств внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2021. Вип. 1 (48). С. 469–472.
 28. 10 років змін та досягнень : колективна монографія / за заг. ред. С. К. Гречанюка. – Чернігів : Пенітенціарна академія України, 2025. – 272 с.
 29. Crea G., Francis L. J. Purpose in Life as Protection Against Professional Burnout Among Catholic Priests and Religious in Italy: Testing the Insights of Logotherapy. Pastoral Psychology. 2022. Vol. 71. № 8. P. 471–483. DOI: 10.1007/s11089-022-01009-z

30. Demerouti E., Bakker A. B., Peeters M. C. W., Breevaart K. New directions in burnout research. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 2021. Vol. 30. № 5. P. 686–691. DOI: 10.1080/1359432X.2021.1979962
31. Impact of a meaning-centered intervention on job satisfaction and on quality of life among palliative care nurses / Fillion L., Duval S., Dumont S., Gagnon P., Tremblay I., Bairati I., Breitbart W. S. *Psycho-Oncology*. 2009. Vol. 18. P. 1300–1310. DOI: 10.1002/pon.1513
32. Paradoxical intention for insomnia: A systematic review and meta-analysis / Jansson-Fröjmark M., Alfnsson S., Bohman B., Rozental A., Norell-Clarke A. *Journal of Sleep Research*. 2022. Vol. 31. e13464. DOI: 10.1111/jsr.13464

ДОДАТКИ

Додаток А

Дослідження імпульсивності (В. Лосенков)

I. Якщо ви беретесь за якусь справу, то завжди доводите її до кінця?

1. Звичайно, так.
2. Мабуть, так.
3. Мабуть, ні.
4. Ні, не завжди.

II. Ви завжди спокійно реагуєте на різкі або невдалі зауваження на свою адресу?

1. Звичайно, так.
2. Мабуть, так.
3. Мабуть, ні.
4. Звичайно, ні.

III. Ви завжди виконуєте свої обіцянки?

1. Звичайно, так.
2. Мабуть, так.
3. Мабуть, ні.
4. Звичайно, ні.

IV. Ви часто говорите і дієте під впливом миттєвого настрою?

1. Дуже часто.
2. Досить часто.
3. Досить рідко.
4. Майже ніколи.

V. Чи ви добре володієте собою в критичних, напружених ситуаціях?

1. Так, завжди володію.
2. Мабуть, завжди.
3. Мабуть, ні.
4. Ні, не володію.

VI. Чи часто у вас без видимих або достатньо вагомих на те причин змінюється настрій?

1. Таке трапляється дуже часто.
2. Буває час від часу.
3. Таке трапляється рідко.
4. Такого взагалі не буває.

VII. Чи часто вам доводиться робити щось наспіх, коли час обмежений?

1. Звичайно, так.
2. Мабуть, так.
3. Мабуть, ні.
4. Звичайно, ні.

VIII. Чи могли б ви назвати себе цілеспрямованою людиною?

1. Так, звичайно.
2. Мабуть, так.
3. Швидше всього, ні.
4. Ні.

IX. Чи дотримуєтеся ви у словах та вчинках прислів'я: «Сім разів відмір, один раз відріж»?

1. Так, завжди.
2. Часто.
3. Рідко.
4. Ні, майже ніколи.

X. Ви нарочито байдужі до тих, хто несправедливо бубнить і зачіпає вас, наприклад, в автобусі або трамваї?

1. Так я реаую майже завжди.
2. Так я реаую доволі часто.
3. Я рідко так реаую.
4. Я ніколи так не реаую.

XI. Ви сумніваєтесь у своїх силах та здібностях?

1. Так, часто.
2. Інколи.
3. Рідко.

4. Майже ніколи.

XII. Чи легко ви захоплюєтеся новою справою, до якої потім можете швидко охолонути?

1. Звичайно, так.

2. Мабуть, так.

3. Мабуть, ні.

4. Звичайно, ні.

XIII. Ви вмієте стримувати себе, коли хтось із дорослих незаслужено вам дорікає?

1. Звичайно, так.

2. Мабуть, так.

3. Мабуть, ні.

4. Звичайно, ні.

XIV. Вам здається, що ви ще не знайшли себе?

1. Згоден, саме так воно і є.

2. Швидше всього, це так.

3. Із цим я навряд чи погоджусь.

4. Я з цим, звичайно, не згоден.

XV. Чи може що під впливом яких-небудь нових обставин ваша думка про самого себе часто зміниться?

1. Певно, що так.

2. Доволі вірогідно.

3. Маловірогідно.

4. Майже невірогідно.

XVI. Зазвичай вас важко вивести із себе?

1. Певно, що так.

2. Мабуть, так.

3. Мабуть, ні.

4. Певно, що ні.

XVII. У вас виникають бажання, які з певних обставин неможливо здійснити?

1. Такі бажання виникають у мене часто.
2. Такі бажання виникають час від часу.
3. У мене рідко виникають такі бажання.
4. Бажань, які неможливо здійснити, у мене не виникає.

XVIII. Чи помічаєте ви, обговорюючи з кимось важливі життєві проблеми, що ваші погляди ще не визначилися?

1. Так, часто помічаю.
2. Іноді помічаю.
3. Помічаю доволі рідко.
4. Ні, ніколи не помічаю.

XIX. Чи трапляється таке, що якась справа вам так набридає, що, не закінчивши її, ви беретесь за нову?

1. Так, таке часто трапляється.
2. Іноді таке буває.
3. Таке буває доволі рідко.
4. Таке майже ніколи не буває.

XX. Ви дещо неврівноважена людина?

1. Певно, що так.
2. Мабуть, так.
3. Мабуть, ні.
4. Певно, що ні.

Методика визначення труднощів у встановленні контактів В. Бойка

1. Зазвичай після закінчення занять на моєму обличчі помітна втома.
2. Буває так, що під час першого знайомства емоції заважають мені справити враження на партнера (я хвилююся, мовчу або збуджуюся, багато балакаю та поводжуся неприродно).
3. У спілкуванні мені не вистачає емоційності, виразності.
4. Мабуть, я здаюся оточуючим дуже суворим.
5. Я проти того, щоб виражати ввічливість, якщо мені не хочеться.
6. Я вмію приховувати від партнерів сплески емоцій.
7. Часто у спілкуванні з однолітками я міркую про щось своє.
8. Іноді я бажаю виявити партнерові емоційну підтримку (уважність, співчуття), але він цього не відчуває, не сприймає.
9. Найчастіше на моєму обличчі або в очах видно стурбованість.
10. У діловому спілкуванні я намагаюся приховати свої симпатії до партнерів.
11. Усі неприємні переживання зазвичай «написані» на моєму обличчі.
12. Якщо я захоплююся розмовою, міміка стає надто виразною, експресивною.
13. Мабуть, я трохи емоційно скутий.
14. Я часто перебуваю у стані нервового напруження.
15. Зазвичай я відчуваю дискомфорт, коли треба потиснути руку партнерові спілкуванню.
16. Іноді близькі люди звертають мою увагу на моє обличчя (напруженість м'язів, скривлення усмішки тощо).
17. Я надмірно жестикулюю під час розмов.
18. У новій ситуації мені важко бути природним, спонтанним.
19. Моє обличчя часто виражає сум або стурбованість, хоча на душі спокійно.
20. Мені важко дивитися в очі малознайомій людині.
21. Якщо я хочу, то можу приховати свою неприязнь до поганої людини.
22. Мені часто буває весело без причин.
23. Мені легко за бажанням виражати різні емоції на обличчі: сум, радість

хвилювання, відчай тощо.

24. Мені говорили, що мій погляд важко витримати.

25. Мені щось заважає виражати теплоту, симпатію людині, навіть коли я дійсно це відчуваю до неї.

Шевченко Дар'я Ярославівна

Студентка 4 курсу факультету психології, політології, соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ЛЮДЕЙ ПІД ПРОБАЦІЙНИМ КОНТРОЛЕМ

Суб'єкти пробації — це особи, які вчинили правопорушення, але відбувають покарання без ізоляції від суспільства під суворим наглядом державних органів. Такий стан «умовної свободи» створює специфічне психологічне середовище, яке в науковій літературі часто порівнюють із ситуацією хронічного іспиту. Людина перебуває в соціумі, виконує звичні побутові та професійні ролі, але над нею постійно тяжіє необхідність суворого дотримання встановлених правил та обмежень. Найменше відхилення від регламенту може призвести до зміни правового статусу на більш жорсткий, що тримає психіку в стані постійної мобілізації [1, с. 157].

В основі психофізіологічного портрета такої особи лежить феномен перманентної тривожності. Оскільки випробувальний термін триває місяцями або роками, стан напруження стає для організму фоновим. Це призводить до серйозних змін у роботі нервової системи: адаптаційні ресурси, які в нормі мають вмикатися лише в моменти реальної небезпеки, у суб'єкта пробації працюють безперервно. Як наслідок, виникає психологічне та фізичне виснаження. Людина стає надмірно чутливою до будь-яких зовнішніх подразників, особливо тих, що пов'язані з процедурами контролю чи оцінювання її особистості. Кожна ситуація, де потрібно звітувати про свої дії або підтверджувати свою лояльність до закону, сприймається організмом як загроза життєво важливим інтересам.

Коли психіка людини тривалий час перебуває під тиском випробувального терміну, це неминуче призводить до перебудови роботи автономної нервової системи. Основним механізмом тут виступає стабільна активізація симпатичного відділу, який відповідає за реакцію «бий або біжи». У осіб під пробаційним

наглядом цей механізм перебуває в стані постійного низькоінтенсивного збудження, що створює специфічний фізіологічний малюнок поведінки [2].

Першим і найбільш вираженим маркером є нестабільність серцево-судинної системи. У ситуаціях, які суб'єкт сприймає як перевірочні або оціночні, спостерігається різка лабільність пульсу та артеріального тиску. Важливою особливістю є те, що навіть при зовнішньому спокої та намаганні виглядати байдужим, внутрішні показники (частота серцевих скорочень) можуть демонструвати значні стрибки. Це свідчить про глибокий внутрішній дисонанс: людина намагається зберегти соціальну маску, але її тіло видає стан напруження. Таке «серцеве калатання» часто супроводжується відчуттям пульсації в скронях або в ділянці шиї, що ще більше посилює тривогу за власну самопрезентацію.

Другим критичним аспектом є зміна паттернів дихання. Психофізіологічний стан підконтрольної особи часто характеризується «дихальним затиском». В очікуванні запитань або оцінки своїх дій людина підсвідомо починає дихати поверхнево, задіюючи лише верхню частину грудної клітки, або робить мікрозатримки дихання. Це природна біологічна реакція на небезпеку — завмирання. Проте тривале перебування в такому режимі призводить до гіпоксії (нестачі кисню), що в свою чергу викликає ще більшу дратівливість, погіршення когнітивних функцій та зростання емоційної нестабільності. Під час розмови це може проявлятися як раптові глибокі вдихи (спроба організму компенсувати нестачу кисню) або легке тремтіння голосу.

Третім важливим елементом є шкірно-гальванічні реакції та терморегуляція. Хронічний стрес під час нагляду призводить до порушення роботи потових залоз. Ми часто спостерігаємо явище «холодного поту» або раптового почервоніння обличчя та шиї при обговоренні тем, пов'язаних із виконанням умов пробації. Долоні стають вологими, що є прямою ознакою активації стрес-центрів головного мозку. Ці реакції є абсолютно некерованими: людина може бути щирою у своїх словах, але її шкіра реагує на сам факт перебування в ситуації контролю. Такий «вегетативний шум» створює додаткові

труднощі для об'єктивної оцінки стану особи, оскільки тіло реагує на контекст ситуації сильніше, ніж на зміст конкретної розмови.

Нарешті, варто згадати про м'язовий тонус. Постійна готовність до захисту проявляється у формуванні м'язових затисків, особливо в ділянці плечового поясу, щелеп та кистей рук. Суб'єкт пробації часто демонструє скованість рухів, що з боку може виглядати як скритність або неприязнь. Насправді ж це фізичне відображення психологічного панцира. Постійна м'язова напруга веде до швидкої втомлюваності, через що під кінець будь-якої взаємодії людина може ставати апатичною або, навпаки, афективно спалахувати, бо в неї просто закінчуються сили стримувати цей фізіологічний тиск.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що психофізіологічний профіль особи під пробаційним контролем визначається станом тривалого психоемоційного напруження, зумовленого специфічним правовим статусом та постійним очікуванням можливих правових наслідків у разі порушення встановлених правил. Це проявляється у стійкій вегетативній дизрегуляції — підвищеній лабільності пульсу, порушенні дихальних патернів та неконтрольованих реакціях шкіри, які є природною біологічною відповіддю організму на ситуацію зовнішньої перевірки. Розуміння цих особливостей є критично важливим для об'єктивної оцінки поведінки особи, оскільки її фізичні реакції часто відображають не реальні наміри чи факти приховання інформації, а загальний високий рівень тривожності та захисну мобілізацію організму в умовах тривалого випробувального терміну.

Список використаних джерел

1. Книга психолога установи виконання покарань та слідчого ізолятора ДКВС України – частина 2/за заг. ред. О.В. Висоцької – Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2022. 368 с.
2. Малхазов О. Р. Розвиток емоційної стійкості осіб, що переживають наслідки травматичних подій : монографія.— Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. – 215 с.

3. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості : монографія [Електронний ресурс] / О.М. Кокун, В.В. Клименко, О.М. Корніяка, О.Р. Малхазов [та ін.] ; за ред. О.М. Кокуна. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 297 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>

Ключові слова: пробаційний контроль, вегетативна реактивність, хронічне психоемоційне напруження, випробувальний термін, захисна мобілізація, ефект нагляду.

Key words: probation control, autonomic reactivity, chronic psycho-emotional tension, probationary period, defensive mobilization, supervision effect.

Науковий керівник: доктор філософії в галузі права, доцент Чернов О.В.